

CÂMÎ'Ü'N-NEZÂ'İR'DE KAYITLI ESİRÎ MAHLASIYLA YAZILMIŞ ŞİİRLER *

Ozan KOLBAŞ**

ÖZET

Esîrî, on beşinci yüzyılın ortalarında doğup on altıncı yüzyılın ilk çeyreğinde vefat ettiği düşünülen bir divan şairidir. II. Bayezid döneminin sonlarına doğru hacca gitmiş ve hac yolculuğunu anlattığı mesnevi nazım şekliyle yazdığı Hüsâm-nâme adlı eserinden başka herhangi bir eseri şu an için elimize ulaşmamıştır. Dîvân'ı ile hangi türde yazdığını belirtmediği iki eserini ise bu yolculuk sırasında kaybetmiştir. Eğridirli Hâcî Kemâl tarafından tertip edilen Câmî'ü'n-Nezâ'ir adlı şiir mecmuasındaki Esîrî mahlasıyla yazılmış şiirler herhangi bir delil öne sürülmeden ilk olarak Sadeddin Nüzhet Ergun tarafından Hüsâm-nâme şairine ait gösterilmiştir. Sonraki çalışmalarda ise aynı mahlası kullanan Esîrî-i Bursevî'ye atfedilmiştir. Ancak bu şiirler, Hüsâm-nâme'nin ortaya çıkmasıyla birlikte edebî kişiliği hakkında bilgi sahibi olduğumuz Esîrî'ye ait olmalıdır. Bu tespit güncel bilgilerimize göre Hüsâm-nâme'den başka herhangi bir eseri günümüze ulaşmayan Esîrî'nin gazel sahasındaki edebî kimliğini ortaya çıkarması bakımından önemlidir. Câmî'ü'n-Nezâ'ir'in tertip edilmesinden sonra derlenmiş diğer mecmualardaki Esîrî mahlasıyla yazılmış şiirlerin aynı mahlası kullanan hangi şaire ait olduğunu tespit etmek ise güçtür. Câmî'ü'n-Nezâ'ir'deki bu şiirlerden hareketle Esîrî'nin şiir tekniği açısından aksaklıklar yaşayan, bununla birlikte klasik Türk edebiyatının kalıplaşmış konularını başarıyla kaleme alan bir nazire şairi olduğu anlaşılır. Âşıkane türde yazdığı gazellerin yanında dinî-tasavufî ve hikemî konuları işleyen şiirler de kaleme almıştır. Bu makalede Esîrî mahlasıyla yazılmış bu şiirlerin büyük bir ihtimalle Hüsâm-nâme şairine ait olduğuna dair ilmi veriler ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Esîrî, Hüsâm-nâme, Câmî'ü'n-Nezâ'ir, mecmua, gazel.

Giriş

Anadolu sahası klasik Türk edebiyatında Esîrî mahlasıyla eserler verdiği tespit edilebilen dokuz şair ve müellif vardır. Bunlardan Hüsâm-

* Araştırma Makalesi. Makalenin geliş tarihi: 04.09.2022 / Kabul tarihi: 02.11.2022

** Dr., ozankolbas@gmail.com, (ORCID ID: 0000-0002-3509-6909).

nâme şairi Esîrî ile Esîrî-i Bursevî on beşinci ve on altıncı yüzyıllarda yaşamıştır.¹ Bu nedenle ileride görüleceği üzere şimdiye kadar yapılan bazı çalışmalarda, 918/1512 yılında tamamlanan Eğridirli Hâcî Kemâl'in (ö. 920/1514-1515'ten sonra ?) *Câmi'ü'n-Nezâ'ir* adlı şiir mecmuasındaki Esîrî mahlasıyla kayıtlı şiirlerin *Hüsâm-nâme* şairine ve Esîrî-i Bursevî'ye ait olduğuna dair iki farklı görüş ileri sürülmüştür. Bu makalede bu konu üzerinde durulacak ve bu şiirlerin Esîrî mahlaslı hangi şaire ait olabileceği delilleriyle ele alınacaktır.²

Aynı mahlasla yazılmış şiirlerin çeşitli mecmualardan derlenmesi ve bunların tek bir şaire ait olduğunun öne sürülmesi, mecmuaların kırkambar özelliği göstermesi ve derleyicilerinin derledikleri şiirlerin şairlerine dair çoğu zaman herhangi bir bilgi vermemesi nedeniyle problemlidir. Mecmualardaki aynı mahlasla yazılmış şiirlerin divan yahut divançeleri ele geçmemiş, biyografi kaynaklarına girmemiş, bu nedenle mahlasları aynı ancak varlıkları veya edebî kişilikleri meçhul şairlerden birine ait olmadığı kesin olarak söylenemez. Bu nedenle bu çalışma yalnızca *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'le sınırlandırılmış, diğer mecmualardaki Esîrî mahlasıyla yazılmış şiirler değerlendirmeye alınmamıştır. Nitekim biyografik ve edebî malzeme üzerinden öne sürülecek kanıt niteliğindeki veriler yalnızca *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'deki şiirler ve bu mecmuanın tertip edildiği dönem için uygundur.

Eğridirli Hâcî Kemâl'in *Câmi'ü'n-Nezâ'ir* adlı şiir mecmuasındaki Esîrî mahlasıyla yazılmış şiirlerin *Hüsâm-nâme* şairine ait olduğunu herhangi bir delil göstermeden söyleyen ilk isim Sadeddin Nüzhet Ergun'dur. Ergun, *Türk Şairleri* adlı biyografi eserinin "Esîrî (Divan kâtibi)" maddesinde *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'de *Hüsâm-nâme* şairine ait bazı manzumelere rastlandığını belirterek sekiz gazeli alıntılar.³ Bununla birlikte bu şiirler Mehmet Fatih

¹ *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'in 918/1512 yılında tamamlanmasından dolayı sonraki yüzyıllarda yaşamış diğer Esîrî mahlaslı şairler konumuzun dışındadır. Bunlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ozan Kolbaş, *Esîrî'nin Hüsâm-nâme Adlı Manzum Hac Seyahat-nâmesi (İnceleme - Metin Tenkidi - Nesre Çeviri - Açıklamalar - Sözlük - Özel Adlar Dizini)*, [Yayımlanmamış] Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2021, 76-80.

² *Câmi'ü'n-Nezâ'ir* üzerine yapılan doktora çalışmasında pek çok okuma hatası vardır. Bu nedenle ilgili şiirlerin düzeltmelerle yeniden neşri, nesre çevirisi ve tahlili, üzerinde çalıştığım başka makalenin/makalelerin konusudur. Aidiyet meselesini ele alan bu makale, bu çalışmaların ilk adımıdır.

³ Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul 1936-1945, 1342-1344. Bu sekiz gazelden biri *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'de yer almayıp ileride görüleceği üzere Bâkî'nin danışmend olduğu dönemde tertip edilen mecmuadan alınmıştır.

Köksal tarafından herhangi bir kanıt öne sürülmeden *Hüsâm-nâme* şairi ile yakın dönemde yaşamış; Âşık Çelebi'nin *Meşâ'irü's-Şu'arâ*, Kınalızâde Hasan Çelebi'nin *Tezkiretü's-Şu'arâ*, Şemseddin Sâmî'nin *Kâmûsu'l-A'lâm*, Bursalı Mehmed Tahir'in *Osmanlı Müellifleri*, Mehmed Süreyya'nın *Sicill-i Osmânî* ve Sadeddin Nüzhet Ergun'un *Türk Şairleri* adlı eserlerinde⁴ biyografisiyle yer bulmuş aynı mahlası kullanan Esîrî-i Bursevî'ye ait gösterilmiştir.⁵

H ü s â m - n â m e Şairi Esîrî ve Esîrî-i Bursevî

Hüsâm-nâme şairi Esîrî, muhtemelen on beşinci yüzyılın ortalarında doğmuş ve on altıncı yüzyılın ilk çeyreğinde vefat etmiş bir divan şairidir. Osmanlı döneminde yazılan biyografi türü eserlerin ulaşabildiğimiz hiçbirinde hayatı veya edebî kişiliği hakkında bilgi yoktur. II. Mehmed'in

⁴ Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ* (İnceleme - Metin), haz. Filiz Kılıç, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2010, I, 342; Kınalı-zâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şuarâ*, haz. İbrahim Kutluk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2014, I, 164; Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-a'lâm*, Mîhrân Matba'ası, İstanbul 1306 [1889], II, 971; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, haz. M. A. Yekta Saraç, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2019, I, 445; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, haz. Nuri Akbayar, Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, II, 497; Sadeddin Nüzhet Ergun, *a.g.e.*, 1342.

⁵ Mehmet Fatih Köksal, "Esîrî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2013 [E-Kaynak]. Başlangıçta e-Ansiklopedi olarak hazırlanan *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi tarafından 2022 yılında 20 cilt hâlinde sınırlı sayıda basılmıştır. Çalışmanın basılı hâlini göremedim. Bununla birlikte Köksal, 2003 yılında yayımlanan *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*'ne yazdığı "Esîrî" maddesinde *Câmi'ü'n-Nezâ'ir* de dahil diğer mecmualardaki şiiirlerin Esîrî-i Bursevî'ye ait olduğuna dair herhangi bir görüş belirtmemiştir. Bkz. *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2003, III, 438-439. *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*'ndeki yazar kurulu tarafından kaleme alınan ve *Hüsâm-nâme* şairi hakkında oldukça kısa bilgi verilen "Esîrî" maddesinde ise Sadeddin Nüzhet Ergun'un, yayımladığı sekiz şiiirden bir kısmının Esîrî-i Bursevî'ye ait olabileceğini söylediğine dair aktarılan malumat yanlıştır. Bkz. *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, III, 438. Ergun, *Câmi'ü'n-Nezâ'ir* haricindeki diğer mecmualarda yer alan şiiirlerin Esîrî-i Bursevî'ye de ait olabileceğini belirtir. Ergun'un *Türk Şairleri*'ndeki ifadesi şu şekildedir: "Bu zatin 918 (M. 1512)de yazılan *Camiün-nezâ'ir*'de de bazı manzumelerine tesadüf ediliyor. Fakat diğer mecmualarda görülen şiiirlerin Bursalı Esîrî'ye aid olması da mümkündür." Bkz. Sadeddin Nüzhet Ergun, *a.g.e.*, 1342.

saltanat devrinde (848-850/1444-1446, 855-886/1451-1481), 1450'li yılların civarında doğmuş olmalıdır. II. Bayezid devrinin (886-918/1481-1512) sonlarına doğru hacca gitmiş ve mesnevi nazım şekliyle *Hüsâm-nâme* adlı bir hac seyahat-nâmesi kaleme almıştır. Hacdan dönüşleri sırasında Şam yakınlarında uğradıkları bedevi baskını nedeniyle *Dîvân*'ı ile manzum yahut mensur hangi türde yazdığını belirtmediği iki eserini kaybeder. Esîrî, *Hüsâm-nâme* adlı eserini yazana kadar biri *Dîvân* olmak üzere üç eser kaleme alan olgun ve ileri yaşta bir müelliftir. *Hüsâm-nâme*'de *Dîvân*'ını kaybetmesi üzerine yer verdiği "Bir niçe yıl 'ömrümi harc eyledüm", "Bunca yıllık 'ömrümün ser-mâyesi" gibi mısralar yıllar boyunca şiirler kaleme aldığını gösterdiği gibi "Cân-ı 'azîzün bilmedün kâdrin / Âh vâ hayfâ ki geçdi 'ömr-i tebâh" gibi bir başka beyit ileri yaşta olduğuna vurgu yapar ve ileri yaşının verdiği hassasiyetle yazılmış olabileceği tahmin edilen *Mersîyye* başlıklı ve "eyler ölüm" redifli ölüm temasını işlediği dokuz beyitlik bir başka şiiri de bu düşünceye katkı sağlar.⁶ Tüm bu veriler aynı zamanda hacca gittiği ve eserini yazdığı dönemde ileri yaşta olduğunu gösterir. Bâkî'nin (ö. 1008/1600) danışmend olduğu dönemde (Ekim 1561-1563)⁷ tertip edildiği anlaşılan ve biyografik bilgiler veren bir şiir mecmuasında aynı sayfada yer alan gazellerden ilkinde atılan başlık ise Esîrî'nin Yavuz Sultan Selim döneminde (918-926/1512-1520) divan kâtipliği yaptığını söyler. Müellif hattı olduğu yönünde önemli verileri ihtiva eden *Hüsâm-nâme* nüshasının edebî eserlerin yazımında pek de kullanılmayan *dîvânî kırması* türünde hatla kaleme alınması, Esîrî'nin II. Bayezid döneminde de divan katipliği yapmış olabileceğini akla getirir.⁸

Osmanlı döneminde yazılmış biyografi eserlerinde Esîrî'nin hayatı ve edebî kişiliği hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmemesinin nedeni,

⁶ Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 393, 458, 427; B. 221, 229, 1208, 734-742. Esîrî'nin herhangi birinin ölümü üzerine yazmadığı ve yalnızca ölüm temasını işlediği şiirine *Mersîyye* başlığını koyması ilginçtir. Klasik literatürde mersiye tanımı Sürûrî (ö. 7 Cemâziyelevvel 969/13 Ocak 1562) tarafından "meyyit medhine dirler" şeklinde yapılmıştır. Bkz. Yakup Şafak, *Sürûrî'nin Bahrî'l-Ma'ârif'i ve Enîsü'l-Uşşâk ile Mukayyesesi*, [Yayımlanmamış] Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1992, 7. Esîrî'nin başlığı, mersiye türünü değerlendirmede yeni veriler ortaya koyabilir ve genel olarak ölüm temasını işleyen şiirlerin de mersiye olarak adlandırıldığını düşündürebilir veya yapılacak incelemeler neticesinde Esîrî'nin bu konuda dikkatli olmadığını gösterebilir.

⁷ Mehmed Çavuşoğlu, "Bâkî", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1992, IV, 537.

⁸ Esîrî hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 83-87; Ozan Kolbaş, "Esîrî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2020 [E-Kaynak].

muhtemelen tek nüsha olan eserlerinin Anadolu sahası tezkireciliğinin başlamasından yaklaşık otuz yıl önce yok olmasındandır. Ancak bu makalenin esas konusunu teşkil eden Eğridirli Hâcî Kemâl'in *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'inde yer alan Esîrî mahlasıyla yazılmış şiirlerin *Hüsâm-nâme* şairi Esîrî'ye ait olabileceğinin tespiti, elimize ulaşan tek eseri *Hüsâm-nâme*'nin ortaya çıkmasıyla ve bu sayede hayatı ve edebî kişiliği hakkında elde edilebilen bazı bilgiler ışığında gerçekleşmiştir. Esîrî'nin muhtemelen *Dîvân*'ında yer alan yahut bir kısmının *Dîvân*'ının kaybolmasından sonra yazıldığı tahmin edilebilen şiirleri başta *Câmi'ü'n-Nezâ'ir* olmak üzere başka şiir mecmualarına da girmiştir.

Esîrî-i Bursevî ise Âşık Çelebi'nin (ö. 979/1572) verdiği bilgiler doğrultusunda ilim yoluna giren, bu yolda ilerleme niyetindeyken eğitimini yarıda bırakan, uzun yıllar kâfir memleketlerinde esir düşen ve bu nedenle Esîrî mahlasını alan, kurtulduktan sonra Eğriboz kazasına tâbi Kızılhisar adlı kasabada emekliye ayrılan; Mahremî (ö. 942/1535), Kâtibî mahlaslı Seydî Alî Çelebi (ö. 970/1562) ve Nigârî mahlaslı Nakkaş Haydar (ö. 980/1573) ile ilişki kuran, Eleazar Birnbaum'un tespitine göre 953/1546-1547 yılında hayatta olan ve Mehmed Süreyya'ya göre Kanuni Sultan Süleyman döneminin (926-974/1520-1566) sonlarında, Bursalı Mehmed Tahîr'e göre ise 1000/1591 yılına doğru vefat eden bir şairdir. Yazıcıoğlu Mehmed Efendi'nin (ö. 855/1451) *Muhammediyye*'sini mensur olarak Türkçe şerh etmiş, *Mecâmî'u'l-Cevâhir* adlı bir eser kaleme almıştır. Âşık Çelebi, esirlik döneminde başından geçen maceraları anlattığı bir eseri olduğunu, Kınalîzâde Hasan Çelebi (ö. 1012/1604) ise yaşadığı olayları nazmettiğini aktarır.⁹

Fahri Bilge, Esîrî ve *Hüsâm-nâme*'si üzerine şimdiye kadar gözlerden kaçan, eski yazı rika hattıyla 1943 yılında tuttuğu ve yayımlamadığı müsvedde hüviyetindeki defterinde¹⁰ *Hüsâm-nâme* şairi ile Esîrî-i

⁹ Âşık Çelebi, *a.g.e.*, 342; Eleazar Birnbaum, "Esîrî's [Tercüme-i] Muhammediyye: a rare manuscript", *Türk Dilleri Araştırmaları, Festschrift in Honor of András J. E. Bodrogligeti Armağanı*, ed. Kurtuluş Öztopçu, 17. c., İstanbul 2007, 103-112; Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, 497; Bursalı Mehmed Tahîr, *a.g.e.*, 445; Kınalîzâde Hasan Çelebi, *a.g.e.*, s. 164. Biyografi kaynaklarında Esîrî'nin Anadolulu olduğu belirtilmekte, nereli olduğu konusunda herhangi bir bilgi verilmemektedir. Bursalı olduğunu belirten kaynak, Bâkî'nin danışmendliği zamanında tertip edilen mecmuanın derleyicisidir. Bu konuya da ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

¹⁰ Fahri Bilge, *Munzum Bir Eser ve Şa'ir Esîrî*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, No: 06 Mil Yz FB 574. Eser adındaki *Manzum* kelimesi kütüphane kataloğuna *Munzum* şeklinde yazılmıştır. Çalışmanın Bilge tarafından konulmuş asıl başlığı

Bursevî'nin aynı kişi olabileceği ihtimaline değinmiştir. Ancak Bilge'nin öne sürdüğü veriler kendisinin de belirttiği gibi tahminden öteye geçmez ve kronolojik olarak bazı problemleri barındırır.

Fahri Bilge'ye göre *Hüsâm-nâme*'nin ithaf edildiği hac kervanına önderlik eden Hüsâm Beg, Yavuz Sultan Selim döneminde önce baş defterdarlığa, sonrasında vezirliğe yükselen Hüsâmeddin Paşa olduğu gibi Esîrî'nin Hüsâmeddin Paşa'nın "himâye ve tavassutu ile devlet ricâline intisâb" etmesi ve Yavuz Sultan Selim'in divan katipliğine alınmış olması kuvvetli bir ihtimal dahilindedir. Hüsâmeddin Paşa 922/1517 yılındaki Mısır seferi sırasında Sultan Selim'in ordunun ilerlemesine dair yönelttiği fikre muhalefetinden dolayı Şam ile Gazze arasındaki Han Yunus mevkiinde öldürtülmüştür. Esîrî'nin ise Bilge'ye göre bu olaylardan sonra divandan kovulmuş ve hatta sürgün edilmiş olması, yahut herhangi bir sebeple Kızılhisar'a gidip oraya yerleşmesinin öne sürülmesi yersiz ("müsteb'ad") değildir.¹¹ Bilge, Kınalızâde Hasan Çelebi'nin *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*'sında yer alan Esîrî maddesindeki "âlâm u ser-encâmın nazm itmîşdür" ifadesinde geçen manzum eserin ise *Hüsâm-nâme* olabileceğini dile getirmiş ve sonuç olarak: "Elimizdeki eserin Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi tezkireleri ile bunlardan naklen *Kâmûsu'l-A'lâm* ve *Sicill-i Osmânî* gibi eserlerde adı geçen (Esîrî)ye ait olduğu hakkındaki mütalaamız yersiz sayılamaz" ifadesine yer vermiştir.¹² Âşık Çelebi'nin tezkiresindeki Esîrî maddesinde aktarılan bilgilerden hareketle de *Hüsâm-nâme* şairinin tahmini olarak on altıncı yüzyılın ortalarına doğru öldüğünü söylemiştir.¹³ Ancak Birnbaum'un *Terceme-i Muhammediyye*'nin 953/1546-1547 yılında yazıldığı yönündeki tespiti Bilge'nin, ölüm tarihi konusundaki görüşünün şüpheli olduğunu ortaya koyar.

Fahri Bilge'nin Hüsâm Beg'in ilerleyen süreçte Paşa unvanı aldığını, sonrasında Sultan Selim tarafından öldürtüldüğünü söylemesi ve bu bilgi üzerinden her iki Esîrî'nin aynı kişi olabileceğini belirtmesi yalnızca tahmine dayalı bir varsayımdır. Nitekim Hüsâm Beg hakkında elde edilebilen bilgiler sınırlıdır: Esîrî, *Hüsâm-nâme*'de hazine yazıcılığı yaptığını belirtir.¹⁴ Büyük çoğunluğu II. Bayezid dönemini kapsayan inamat

Osmanlı Devleti'nin 15'inci Asır Sonları ile 16'ıncı Asır Evâilindeki İdârî Durumunu Aydınlatan Manzum Bir Eser ve Şâir Esîrî'dir.

¹¹ Fahri Bilge, *a.g.e.*, vr. 56a-57a.

¹² Fahri Bilge, *a.g.e.*, vr. 58a.

¹³ Fahri Bilge, *a.g.e.*, vr. 57a.

¹⁴ Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 381; B. 41.

defterinde ise Hızâne-i Âmire başlığı altında, 6 Rebiülevvel 909/29 Ağustos 1503 ve 11 Rebiülevvel 917/8 Haziran 1511 tarihleri arasında ârızü'l-ceyşlik¹⁵ görevinde bulunduğu, 1 Şaban 910/7 Ocak 1505 ile 29 Rebiülevvel 916/6 Temmuz 1510 tarihleri arasında altı kez Mekke, Medine, Mağrib ve Yemen cemaatine ihsan ve sadakalar götürmekle görevlendirildiği kayıtlıdır.¹⁶ Bilge'nin bahsettiği Hüsâm Beg ile öldürülen Vezir Hüsâmeddin Paşa'nın aynı kişi olduğunu öne sürmek, hakkındaki veri yetersizliği ve karışıklığı nedeniyle mümkün değildir. Nitekim Haydar Çelebi'nin *Rûz-nâme*'sinde Rumeli defterdarlığından Rumeli kethüdalığına, çaşnigirliğe ve sonrasında vezirliğe yükseltilen Hüsâm Beg (Paşa) ile öldürülen Hüseyin Paşa'nın (ö. 16 Zilhicce 922/10 Ocak 1517) farklı isimlerle zikredilmelerinden dolayı birbirinden farklı kişiler olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷ Selâhattin Tansel de Osmanlı kaynaklarının bu konuda iki farklı görüş belirttiğini, Şükrî'nin (ö. 937/1531?) *Selîm-nâme*'sinde, Hoca Sâdeddin Efendi'nin (ö. 1008/1599) *Tâcü't-Tevârih*'inde ve *Vakâyi-i Sultân Bâyezîd ve Selîm Hân*'da Hüsâm Paşa, Feridun Bey'in (ö. 991/1583) *Mecmûa-i Münşeât-ı Ferîdûn Bey*'inde, Hammer'in *Devolet-i Osmâniyye Tarihi*'nde ve İsmail Hami Danişmend'in *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*'nde Hüseyin Paşa olarak isimlendirdiklerini aktarır.¹⁸ Gelibolulu Mustafa Âlî de (ö. 1008/1600) *Künhü'l-Ahbâr*'da bu ismi "erbâb-ı kalemde zühür" eden Hüsâm Paşa olarak zikreder.¹⁹ Bu nedenle Bilge'nin varsayımı problemlidir. Ayrıca Esirî mahlaslı her iki şairin biyografileri karşılaştırıldığında,

¹⁵ Ârızu'l-ceyş'in görevi, "ordunun tahsisat defterlerini tutmak, savaş ve barış zamanlarında levâzım ve techizatını temin etmek, konaklama işlerini organize etmek, belli zamanlarda askerleri silâh, techizat ve eğitim açısından teftiş ve savaştan sonra ele geçirilen ganimetleri taksim etmek"tir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Erdoğan Merçil, "Ârız [Tarih]", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1991, III, 359.

¹⁶ İlhan Gök, *Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-944/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)*, [Yayımlanmamış] Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2014, 126; 192; 337; 462; 558; 653; 743; 839; 920; 1003; 1098; 1223; 1280; 298; 299; 530; 695; 866; 1128; Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 108-110.

¹⁷ Ali Seslikaya, *Yavuz Sultan Selim'in Sefer Menzîlnâmeleri (Çaldıran, Kemaş, Dulkadiroğlu ve Mısır Seferi Menzîlnâmeleri) ve Haydar Çelebi Ruznâmesi: Transkripsiyon ve Değerlendirme*, [Yayımlanmamış] Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat 2014, 58; 88; 119; 143; 156.

¹⁸ Selâhattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2016, 201-202, n. 341.

¹⁹ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr – Dördüncü Rûkn: Osmanlı Tarihi C. I. Tıpkıbasım*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2009, vr. 257a.

Bilge'nin öne sürdüğü gibi aynı kişi olabilmeleri kronolojik açıdan da pek mümkün değildir.²⁰

Esîrî-i Bursevî ile *Hüsâm-nâme* şairini birbirinden ayıran tespit edilebilen ilk kaynak divan edebiyatının meşhur şairi Bâkî'nin danışmend olduğu dönemde tertip edildiği anlaşılan bir şiir mecmuasının derleyicisidir. Her iki şairin şiirine aynı sayfada yer veren bu derleyici ilgili mecmuanın 4a sayfasına kaydettiği gazellerin ilkine "Şâbıkda Sultân Selîm Hân Hazretlerine Dîvân Kâtibi Olan Esîrî Fermâyed", diğerine ise "Esîrî-i Bursevî Fermâyed" başlığını atmıştır.²¹

Değerlendirme

Esîrî'nin *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'de yer alan gazellerinin birinde ömrünün geçtiğini söyleyip saç ve sakalının ağardığını belirterek yaşlılık vurgusu yapması²² mecmuanın tamamlandığı 918/1512 yılında yazılmış olsa dahi gazelin ileri bir yaşta kaleme alındığını gösterir. Bununla bağlantılı olarak bir diğer beytinde de varacağı menzilin toprak olduğunu söyler.²³ Bu beyitler Esîrî'nin *Hüsâm-nâme*'deki ileri yaşta olduğuna dair yer verdiği ifadelerle uygunluk gösterir. Ancak Esîrî-i Bursevî'nin *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'in tamamlandığı 918/1512 yılında ileri yaşta olduğu söylenemez. Bu nedenle bir sonraki devrin şairi olan bu Esîrî'nin yazdığı şiirlerin *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'e giremeyeceği düşünülebilir.

Eğridirli Hâcî Kemâl ise *Hüsâm-nâme* şairi gibi "II. Bayezid devrini tamamen yaşamış, çocukluğu ve gençliği belki Fatih zamanında geçmiş ve son dönemlerinde de Yavuz Sultan Selim saltanatını görmüş bir şairdir". Mecmuasına aldığı şiirlerin büyük bir çoğunluğu ise II. Mehmed ve II. Bayezid dönemi şairlerine aittir.²⁴ Esîrî ile aynı dönemlerde yaşadığı için

²⁰ Bilge'nin tahmini üzerinden Esîrî mahlaslı her iki şairin aynı kişi olabileceği varsayımı hakkında ayrıntılı değerlendirme için bkz. Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 93-94; 112.

²¹ *Şiir Mecmuası*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, MC Yz K 0479, vr. 4a. İlgili mecmua yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Bkz. Uğur Öztürk, *Mecmû'atı Eş'âr (Muallim Cevdet K. 479) (İnceleme-Tenkitli Metin)*, [Yayımlanmamış] Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2013.

²² Yasemin Ertek-Morkoç, *Eğridirli Hacı Kemal'in Câmiü'n-Nezâ'ir'i (Metin ve Mecmua Geleneği Üzerine Bir İnceleme)*, [Yayımlanmamış] Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2003, 226; G. 203:10.

²³ Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 1085; G. 1271: 7. "Çün âhiri bize menzil türâb-ımuş bildük" şeklinde okunması gereken mısra ilgili çalışmada "Çün âhiri bize menzil-i ter imiş bildük" şeklinde yanlış okunmuştur.

²⁴ Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, XXIV.

Eğridirli Hâcî Kemâl'in mecmuasına aldığı şiirlerin *Hüsâm-nâme* şairine ait olması daha uygundur. *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'in dibacesinde mecmuasına kaydettiği şiirleri "bu zıkr olunan şu 'arânuñ ben dañı ol dîvânlarına nazâr idüp her birinüñ durr-i meknün gibi kelimâtların görüp rağiyallâhu te'âlâ 'anküm diyüp elfâz-ı 'ibârâtlarına özümüz teslîm kılduğ. Pes eyle olsa her birinüñ dîvânlarından niçe yâdigârından bir miğdâr ebyâtın zabt idüp bir araya cem' idüp mertebesi mertebesi üzerine yazdum."²⁵ deyip ilgili şairlerin divanlarını tettebbu ederek alıntıladdığını belirttiğine göre Esîrî-i Bursevî'nin mecmuanın derlendiği tarihlerde divan yahut divançe oluşturup oluşturamayacağı da dikkate alınması gereken verilerden bir diğeriştir. Bununla birlikte *Hüsâm-nâme* şairinin *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'in tertibinden önce bir *Dîvân* oluşturduğu kendi ifadesiyle kesindir.

Esîrî, *Hüsâm-nâme*'de *Dîvân* sahibi olduğunu söylüyorsa da *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'in sonunda yer alan fihristte *Dîvânçe*'si olduğu kaydedilmiştir.²⁶ Eğridirli Hâcî Kemâl'in gördüğünü belirttiği bu *Dîvânçe* eğer Esîrî'nin elindeki nüsha değilse bu durum hac yolculuğu sırasında kaybettiğini bildiğimiz *Dîvân* nüshasından başka bir nüshanın daha varlığına işaret eder. Yahut 911/1505 yılında hacdan döndüğü tahmin edilen²⁷ Esîrî'nin, bu yıldan sonra Eğridirli Hâcî Kemâl'in 918/1512 yılında mecmuasını tamamlayana kadar geçen yedi yıllık süre zarfı içerisinde bir *Dîvânçe* oluşturacak kadar şiir kaleme aldığını, Eğridirli Hâcî Kemâl'in ise mecmuasına aldığı şiirleri bu nüshadan veya başka bir kopyasından istinsah etmiş olabileceğini ihtimal dahilinde düşündürebilir.

Esîrî'nin *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'de biri müstezad kırk dokuzu gazel olmak üzere toplam 50 şiiri bulunmaktadır. Bu şiirlerden gazel nazım şekliyle yazılan üçü *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'in şimdye kadar kayıp olduğu sanılan sayfalarının bulunmasıyla ortaya çıkmıştır.²⁸ Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde kayıtlı nüshanın sonundaki fihristte Esîrî'ye ait toplam 342 beytin mecmuaya alındığı belirtilmiştir.²⁹ Elimize ulaşan bu 50 şiirin

²⁵ Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 1.

²⁶ Hâcî Kemâl, *Kitâbu Câmi'ü'n-Nezâ'ir*, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, No: 5782, vr. 454b.

²⁷ Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 111-112.

²⁸ Orhan Kılıçarslan, *Eğridirli Hacı Kemâl - Câmi'ü'n-Nezâ'ir Eksik Şiirler Bâyezîd Nüshası No: 5782 (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, Grafiker Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2022, 104; 125-126; 245.

²⁹ Hâcî Kemâl, *a.g.e.*, vr. 454b; Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 2357. Fihristte tek bir Esîrî'ye yer verilmesi ve alıntılanan bütün şiirlerin bu Esîrî'ye ait gösterilmesi,

toplam beyit sayısı da fihristte belirtilen toplam beyit sayısı ile uyudur. Bu nedenle kayıp olduğu sanılan varakların bulunmasıyla *Câmi'ü'n-Nezâ'ir'* de kayıtlı Esîrî mahlasıyla yazılmış şiirler eksiksiz şekilde elimize ulaşmıştır.³⁰ Esîrî, toplamda 50 şiir sayısı ile *Câmi'ü'n-Nezâ'ir'* de şiirlerine yer verilen 270 civarında şair arasında 18. sırada yer alır.

Esîrî'nin *Câmi'ü'n-Nezâ'ir'* de kayıtlı nazireleriyle bağlantılı olarak Âşık Paşa (ö. 13 Safer 733/3 Kasım 1332), Elvân Çelebi (ö. 760/1358-1359'dan sonra), Ahmedî (ö. 815/1412-1413), Nesîmî (ö. 820/1417 ?), Şeyhî (ö. 832/1429'dan sonra), Ivaz Paşa-zâde Atâyî (ö. 841/1437), Nizâmî-i Karamânî (ö. 874-878/1469-1473 ?), Şemsî-i Defterdâr (ö. 897/1491-1492), Sa'dî (ö. 898/1492-1493 ?), Melihî (ö. 900/1494-1495 civarı), Cem Sultan (ö. 900/1495), Ahmed Paşa (ö. 902/1496-1497), Habîbî (ö. 917-926/1512-1520 arasında) ve Hafî (15. yüzyıl) gibi şairlerin şiirlerine yer verilmesi de Esîrî mahlasıyla yazılmış şiirlerin yaşadığı devrin yakınlığı itibarıyla *Hüsâm-nâme* şairine ait olabileceği yönündeki düşüncemize katkı sağlar. Yine bu şiirler arasında on bir ve on iki beyte varan uzun gazellerin bulunması,³¹ divan edebiyatının ilk dönemlerinde fazla beyit sayısı ile yazılmış gazellerin görülmesi nedeniyle Esîrî-i Bursevî'den önce yaşamış *Hüsâm-nâme* şairine ait olabileceğini kanıtlayan verilerden biri olarak değerlendirilebilir.

Câmi'ü'n-Nezâ'ir' de yer alan kimi şiirler Esîrî'nin *Hüsâm-nâme*'deki üslubuyla ve işlediği konularla da ortak özellikler gösterir. *Hüsâm-nâme* üzerinden yapılan inceleme neticesinde Esîrî'nin dinî inanç ve düşüncelere daha fazla, tasavvufî denebilecek derinlikli inanç sistemine ise daha yüzeysel değindiği görülür. Mesnevi metninden ziyade eser içerisinde farklı nazım şekilleriyle yazdığı şiirlerde ahiret inancına dair unsurlara fazlasıyla yer verir. Dünyanın geçiciliğini ve ona aldanmamak gerektiğini belirten, maddî âlemin insana fayda sağlamayacağını söyleyen; Sünnî Müslümanlığın, mürşit edinmenin, derviş olup marifet ehline kul olmanın,

Eğridirli Hâcî Kemâl'e güvenecek olursak şiirlerin tek bir kalemde çıktığını ortaya koyarak kimilerinin aynı mahlası kullanan başka şaire/şairlere ait olabileceği yönündeki muhtemel şüpheleri giderir.

³⁰ Yasemin Ertek-Morkoç'un çalışmasında 1715 numaralı şiir mahlas beytinden de anlaşılacağı gibi Ahmed Paşa'ya aitse de başlıkta Esîrî'ye ait olduğu kaydedilmiştir. Karşılaştırma için bkz. Ali Nihad Tarlan, *Ahmed Paşa Divanı*, Milli Eğitim Basımevi, 1. Baskı, İstanbul 1966, 271-272; G. 231. Araştırmacının sehven bu şiiri de hesaba katıp *Câmi'ü'n-Nezâ'ir'* de -eksik sayfalar hariç- Esîrî'ye ait 48 şiir olduğunu söylemesi hatalıdır. Bkz. Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, LXIII. Mehmet Fatih Köksal ise Esîrî'nin *Câmi'ü'n-Nezâ'ir'* de 45 şiiri olduğunu belirtir. Bkz. Köksal, "Esîrî".

³¹ Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 226; 1990-1991.

benlikten uzaklaşmanın ve sürekli ibadet etmenin, cahillerle birlikte olmamanın ve bunlarla mücadele etmenin, gönül aynasını kaplayan pası temizlemek gerektiğinin önemine değinen pek çok beyit kaleme alır.³² *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'de yer alan ve Ertek-Morkoç'un doktora tezindeki özellikle 203, 359, 464, 766, 1280, 2237, 2370, 2406 ve 2715 numaralı gazellerin içeriği ve üslubu Esîrî'nin *Hüsâm-nâme*'de tespit edilebilen düşünce yapısı ve üslubuyla hemen hemen aynıdır.

Esîrî, *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'deki 203 numaralı gazelde Hak'tan habersiz, basiresiz ve faydasız kişilere seslenir. Gözlerini açmalarını, şeytandan uzak ve Allah'a yakın olmalarını söyler. İsyanı yük etmemeyi öğütler; dostun sevdasıyla boyunu iki büklüm ettiğini, gönlünü sadakat okunun hedefi hâline getirdiğini belirtir. Hallâc-ı Mansûr'a (ö. 309/922) telmihle sırrın ortalığa dökülmemesi gerektiğine değinir; Mansûr'un ene'l-Hak sözüyle dar ağacına çekildiğini ve aşk yolunun sadıklara mirac olduğunu söyler. Ölmeden önce gözyaşı tanelerini devlet yoluna saçmak gerektiğini tavsiye eder. Allah'a yalvararak tövbeyi nasip etmesini, yardımını ve rahmet cılasıyla gönlünü parlatmasını diler. Kabahatinin fazla olduğunu, Allah'ın lutfuna yüz tuttuğunu ve bütün âlemin Hakk'a muhtaç olduğunu dile getirir. Peygamberin hadisine telmihle insanın fakirliğiyle (veya geniş anlamda "fakr" ile) övünmesi gerektiğini,³³ günü geldiğinde başına bahtiyarlıktan tac takılacağını ifade eder. Esîrî bu şiirinde varacağı yer konusunda endişeli olduğunu belirtir. Ömür geçmiş, saç ve sakal ağarmıştır. Bu nedenle Allah yolunun rehberine uymalı ve din aşkına can ve baştan geçmelidir:

Kaydı varacak menziliñiñ kanı Esîrî

Hayfâ ki ömür geçdi ağardı şakal u saç³⁴

Câmi'ü'n-Nezâ'ir'de kayıtlı bu beyit *Hüsâm-nâme*'de yer alan aşağıdaki beyitlerle içerik ve üslup açısından benzerdir:

İy birâder varacak menziliñiñ kaydını gör

Şol günü añ kim elüñe şunusarlardur berât³⁵

³² Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 88-90.

³³ "el-Fakru fahrî ve bihî eftahiru (= Yoksulluk övüncümdür, ben onunla övünürüm)", Bkz. Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, Kesit Yayınları, İstanbul 2013, 153.

³⁴ Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 226; G. 203:10. İlgili çalışmada beytin ikinci mısraındaki *ömür* kelimesi *ömr* olarak okunmuştur. Bu okuyuş vezni bozar.

³⁵ Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 566; B. 2864.

*Varacak menziliñiñ kaydını gör
İñen tolaşma bu dünyā gamuna³⁶*

*Varacak menziliñiñ kaydını gör
Dimedi Haķ saña bu dünyāda kal³⁷*

359 ve 464 numaralı gazellerin matla beyitlerinde sevgilinin cemâlinde tezahür eden Allah'ın eserini ve nurunu görür.³⁸

Esîrî, *Hüsâm-nâme*'de söz üzerine çeşitli düşüncelerini çeşitli vesilelerle ve benzetmelerle aktarır. Sözüncü inciyeye benzeten şair bu incinin âlemde değer bulmadığını, değeri itibarıyla diğerlerinden ayrılan şeffaf incinin³⁹ ehli tarafından bulunabileceğini, cahillerin inciyeye benzeyen bu sözleri işitmeyeceğini, bu sözlerin kendisinden şikayetçi olmaması için bunları herhangi bir cahile satmayacağını söyler.⁴⁰ *Câmî'ü'n-Nezâ'ir*'deki 766 numaralı gazelde hünersiz kişilerin kendilerini hüner ehlerinden saydıklarına ve işittikleri her sözü manasız bir haber olarak değerlendirdiklerine, bunların olgunlaşmasının mümkün olmadığına ve görenlerin bunları insan sandıklarına değinir. Esîrî, bu gazelin üçüncü beytinde inciyeye benzettiği sözlerinin geçer akçe olmadığını söyler ve cahilin, ele geçirdiği mücevheri boncuk sandığını belirtir. Makta beytinde ise sözü cevhere benzeterek bunun değerinin akıl sahipleri tarafından bilineceğini, cahillerin bu inciyi taş sanacağını ifade eder:

³⁶ Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 599; B. 3365.

³⁷ Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 601; B. 3393.

³⁸ Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 367, 444.

³⁹ Klasik dönem kaynaklarında şeffaf incinin diğer inci türlerinden daha değerli olduğu belirtilir. Aktarılan bilgilere göre sadef, su yüzüne çıktığında su buharıyla uygun tepkimeye girerse inci şeffaf ve kıymetli olur; sıcağın fazlasına maruz kalırsa değersizleşir. Şeffaf incinin değerli olmasının bir diğer nedeni de çıkarılacağı yerin derininde bulunması ve bu yere zor ulaşılmasıdır. Esîrî, şiirinin değerini ortaya koymak nedeniyle bu benzetmeye yer verir. Rumelili Za'îfi (ö. 964/1557'den sonra), *Risâle-i Cevâhir-nâme*'sinde şu bilgileri aktarır: "...şöyledür ki şeffâf ve necmî ve ak ve hoş-câme incü ele girmek az vâki' olur zirâ ki zîkr olan mahâllerde şu yüzünden şadefe varınca on zirâ' yâhud on iki zirâ'dur ziyâde degüldür her ne yirde şu yüzünden şadefe varınca ırağ olsa lâ-büd incü dahı ziyâde hoş-câme olur. ...şeffâf-ı hoş-câme vâki' olursa allâhu a'lem yetmiş füluri meblağ anuñ kıymetidir." Bkz. Fatma Sabiha Kutlar, *Klâsik Dönem Metinlerinde Değerli Taşlar ve Risâle-i Cevâhir-nâme*, Öncü Kitap, 1. Baskı, Ankara 2005, 92; ayrıca bkz. Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 789.

⁴⁰ Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 263-264, 401, 521, 640; B. 339-343, 2161-2168, 3975-3978.

*İncüleri bu dür sözümiñ kâsid olduğı
Nâdân eline girse güher mühre-ğar şanur⁴¹*

*Söz cevheriniñ ehl-i hured kıymetin bilür
Câhil Esîrî gevheri bilmez hacet şanur⁴²*

Câmi'ü'n-Nezâ'ir'de yer alan yukarıdaki özellikle ilk beyit, Esîrî'nin *Hüsâm-nâme*'de *Dîvân*'ını ve diğer eserlerini kaybedişi üzerine kaleme aldığı aşağıdaki beyitlerle söyleyiş yönünden benzerdir. Yukarıdaki beyit Esîrî'nin şiirini anlamayan cahillere yönelikken *Hüsâm-nâme*'deki beyitler uğradıkları baskın sırasında eserlerini elinden alan cahil bedeviye yöneliktir:

*Ehline düşse acımazdı yürek
Hak Te 'âlâ'dan buymuş çün dilek*

*Düşdi bunlar biriniñ fellâhına
Hem-nişîn ola m[ı] karğa şâhine*

*Gevherî eline aldı mühre-ğar
Zehre katıldı meger kand ü şeker⁴³*

⁴¹ Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 660; G. 766:3. İlgili çalışmada beytin ilk mısrandaki *bu dür* ifadesi *budur*, *kâsid* kelimesi *k'esed*, *mühre-ğar* kelimesi ise *mühre ħur* şeklinde yanlış okunmuştur.

⁴² Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 660; G. 766:7.

⁴³ Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 394; B. 230-232. *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'de ve *Hüsâm-nâme*'de geçen beyitlerde yer verilen *mühre-ğar* kelimesinin ortak kullanılış şekli dikkat çekicidir. Nitekim boncuk, nazar boncuğu, katır ve merkep yularına ve palanına süs için dikilen katır boncuğu, eşek boncuğu manasına gelen ve değersizliği ifade eden bu kelime sözlüklerde *ğar-mühre* şeklinde geçer. Bkz. Sir James W[illiam] Redhouse, *A Turkish and English Lexicon*, Çağrı Yayınları, 5. Edition, İstanbul 2015, 842, 2046; F[rancis] Steingass, *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Routledge & Kegan Paul Limited, 5. Impression, London 1963, 457; Şu'ûrî Hasan Efendi, *Lisânu'l-Acem - Ferheng-i Şu'ûrî*, haz. Ozan Yılmaz, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2019, II, 1606; Şeyh İmâm el-Bardahî, *Câmi'ü'l-Fürs*, Introduction and Textual Edition: Hatice Şahin, Sources of Oriental Languages and Literatures 75, Harvard University, Cambridge, Massachusetts 2006, I, 127. Diğer metinlerde de genellikle *ğar-mühre* şeklinde kullanılır. Esîrî mahlasıyla yazılmış her iki beyitte de *mühre-ğar* şeklinde kullanılması kesin olmasa da *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'deki şiirlerin *Hüsâm-nâme* şairinin kaleminden çıkıp çıkmadığını değerlendirme noktasında akıllarda bir soru işareti oluşturabilir.

1280 numaralı gazelin matla beytinde zamane dostlarının gelip geçici, bunlarla dostluğun ziyan olduğunu söyleyerek durumdan şikayet eder.⁴⁴ 2237 numaralı hikemî içerikli gazelin matla beytinde gönlüne hitap eder: Allah ile birlikte olan velîlerden biri olmak gerektiğini belirtir. Bir diğer beyitte ise cahillerle birlikte olmamak gerektiğine değinir:

*Lutf eyle derdümendüñe rahım eyle kıl nazār
Meyl-i maḥabbet eylemegil degme cāhile⁴⁵*

Câmi'ü'n-Nezâ'ir'deki yukarıdaki beyit Hüsâm-nâme'de kayıtlı aşağıdaki beyitlerle içerik yönünden birbirine benzerdir:

*Cāhil ile cehd eyle şakım hem-nişīn olma
Kul ol o gişiye kim anuñ ma'rifeti var⁴⁶*

*Ma'rifet ehline kul ol cān ile
İ'tibār eyleme degme cāhile⁴⁷*

*Ki degme cāhilüñ sözün işitme
Gulām olğil maḥabbet ādemine⁴⁸*

2370 numaralı gazelde gönlü üzerinden kendine seslenerek dünyanın hâline bakmayı ve akıl sahibiyse fazlasıyla sakınarak onun hile ile oyununa aldanmamayı tembihler. Ömür, bugün yarın gibi çabucak gelip geçtiğinden insan düşünmelidir. Kanaat hurkasını doğruluk, sadakat ve aşkla giyen kişi bu dünyanın atlas ve diba gibi süslü ve kıymetli kumaşlarına bakmayarak köhne şalına kanaat eder. Kıyameti inkar edenlere seslenerek doğruyu kabul etmelerini salık verir. Kıyamet günü gelip sūra üflendiğinde ölümler diriltilip bir araya getirilecektir. Kibir ve kinle dünyaya aldanan kişi, Allah'ın rahmetinden nasibini almayacaktır. Vücudun varlığına, bu devrin işine ve görünüşüne aldanmamak gerekir. Dünyanın cefası, zevkinden ve safasından çoktur; bu dünya verdiği bir kaşık bala karşılık tas tas zehirler sunar:

*Dünyenüñ zevk u şafāsından cefāsı çok durur
Tās tās ağular şunar iç diyü kaşık balına⁴⁹*

⁴⁴ Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 1091.

⁴⁵ Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 1900-1901; G. 2237:3. İlgili çalışmada beytin ikinci mısraındaki *cāhile* kelimesi *cāh ile* şeklinde yanlış okunmuştur.

⁴⁶ Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 395; B. 247.

⁴⁷ Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 442; B. 964.

⁴⁸ Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 599; B. 3368.

⁴⁹ Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 1991; G. 2370:8.

Câmi'ü'n-Nezâ'ir'de yer alan yukarıdaki beyit *Hüsâm-nâme*'deki şu beyitlerle konu ve söyleyiş yönünden oldukça benzerdir:

*Dünyenüñ dündur dimişler adına
Şakımuñ aldanmañ anuñ dadına
Bir kaşuk balmı her kim nüş ider
'Âkıbet tās tās ağular nüş ider⁵⁰*

2370 numaralı şiirin devamında vakti geldiğinde ruhun bedenden alınacağını, bu nedenle insanın kendisini heves ateşine atarak aşağılık bir durumda ağlayıp inlememesini söyler. Gönlü nakşa (dünyaya) değil, çalışıp didinerek nakkaşa (Allah'a) vermek; dünyanın karasına, akına ve alına bakmamak gerektiğini belirtir. Canı Allah'ın yoluna vermeyi, bu şekilde Allah'la yakınlaşmayı ve dünyaya bağlanmamayı tavsiye eder. Son beyitte ise tavsiyeleri kendi nefesine vererek sükuta varmayı, ârif olmayı ve dünya halkının dedikodularına uymamayı öğütler:

*İy Esîrî pendî gendü nefsiñe vir hâmuş ol
'Ârif ol halk-ı cihānuñ uyma kıl-ü-kāline⁵¹*

Câmi'ü'n-Nezâ'ir'deki bu beyit *Hüsâm-nâme*'de yer alan aşağıdaki beyitle içerik ve üslup bakımından benzerdir:

*Kıl-ü-kālî hāle degşür ol süküt
Tā ki olasın cihānda ehl-i hāl⁵²*

Câmi'ü'n-Nezâ'ir'deki 2406 numaralı gazelin altıncı beytinde bütün varlığını fenaya verenlerin, yarın ebedî âlemde istediğini bulacağını haber verir:

*Yarın bulısar beķāda maķşūd
Varını bugün viren fenāya⁵³*

Câmi'ü'n-Nezâ'ir'deki Sünnî Müslümanlığa vurgu yapan;

*Gözüm yaş olmasa cismüm yaķardı ateş-i ahum
Terahhum sā'ile eyler o kes kim merd-i Sünnīdür⁵⁴*

⁵⁰ Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 398; B. 295-296.

⁵¹ Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 1991; G. 2370:12. İlgili çalışmada beytin ilk mısraındaki *pendi* kelimesi *yandı*, ikinci mısraındaki *'ârif* kelimesi *'âru* şeklinde yanlış okunmuştur.

⁵² Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 601; B. 3400.

⁵³ Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 2016; G. 2406:6.

⁵⁴ Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 367; G. 359:5. İlgili çalışmada beytin ikinci mısraındaki *o kes* ifadesi *öküş* şeklinde yanlış okunmuştur.

beytiyle aynı vurguya yer veren *Hüsâm-nâme*'deki beyit de birbirine benzerdir:

*Kâmil-i insân olan hağ söze fermân olan
Sünnî müselmân olan ehl-i 'ibâdet gerek*⁵⁵

Câmi'ü'n-Nezâ'ir'deki Esîrî mahlasıyla yazılmış şiirlerde melâmet, şabr, taḥammül, cemâl ve nazâr gibi kavramların kullanım şekilleri ve kullanıldıkları bağlamlar dikkat çeker. Bu kavramlar, somut sevgiliyi ve somut sevgilinin yanındaki diğer şahısları tasvirde kullanıldığı gibi ilahî sevgiliyi ve ilahî sevgilinin etrafında şekillenen düşünceleri ve insan üzerindeki tesirini de içine alacak şekilde şiirde yer bulur. Bu kavramların dinî-tasavvufî ve hikemî manalarda kullanılması Esîrî'nin divan şiirinin klâsik konuları ve söyleyişi dışındaki şiir anlayışı ve dünya görüşü hakkında da ipuçları verir:

*İy gönül sen de melâmet hırkasın gey egnüñe
Gelmedi 'aşık cihân içre ki rüsvâ olmaya*⁵⁶

*Dehr içinde derd-ile budur melâmet olduğum
Çıñradı seng-i hevâ tokandı nâmüs tāsına*⁵⁷

*Taḥammül hırkasın geygil dilerseñ iy gönül yarı
Ne aşşı cidd ü cehd itmek sitâreñ kılmadı yarı*⁵⁸

*Cemâlüñ pertevi nür-ı Hudâdur
Anı ehl-i nazâr görmek sezâdur*⁵⁹

Esîrî, *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'deki bazı dinî-tasavvufî ve hikemî gazellerde (G. 203, 766, 1280, 2370, 2406 vb.) konu bütünlüğünü gözetmiş ve bu sayede yek-ahenk⁶⁰ gazel örnekleri kaleme almıştır. *Hüsâm-nâme*'de yer alan farklı

⁵⁵ Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 461; B. 1255.

⁵⁶ Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 63; G. 19:3

⁵⁷ Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 1987; G. 2363:6. İlgili çalışmada beytin ikinci mısraındaki *çıñradı* kelimesi *çekerdi*, *seng-i* kelimesi *sinnüñ* şeklinde yanlış okunmuştur.

⁵⁸ Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 2136; G. 2572:1. İlgili çalışmada beytin ikinci mısraındaki *sitâreñ* kelimesi *sitâruñ*, *yarı* kelimesi *yârı* şeklinde yanlış okunmuştur.

⁵⁹ Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 444; G. 464:1.

⁶⁰ "Gazelde, redifin yarattığı kavram birliği dışında, beyitler arasında anlam birliği bulunan gazellere *yek-âhenk* denir." Bkz. Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 9. Baskı, Ankara 2008, 117.

nazım şekilleriyle yazılmış şiirler de yek-ahenk'tir⁶¹ ve bu şiirler konu itibarıyla *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'deki şiirlere benzer olarak nasihatnâme/pendnâme özelliği gösterir. Eğridirli Hâcı Kemâl tarafından nazire bağlantısı kurulan şairler arasında Âşık Paşa'nın, Elvân Çelebi'nin, Nesîmî'nin, Nesîmî'den de etkilenmiş olan, Akkoyunlular ve Safevîler devrinde büyük şöhrete kavuşmuş, Safevî sarayında Şah İsmail (ö. 930/1524) tarafından melikü's-şu'arâ mertebesine yükseltilmiş ve sonrasında İstanbul'a gelmiş⁶² Habîbî'nin şiirlerinin bulunması, Esîrî'nin dinî-tasavvufî konularda yazdığı şiirlerinde örnek almış olabileceği şairler hakkında fikir verir. Bu türden dinî-tasavvufî zümreye mensup şairlerin şiirleri muhtemelen Esîrî'ye tesir etmiş ve bu konuda şiirler kaleme almasına vesile olmuştur. Bunun yanında Ahmedî, Şeyhî, Ivaz Paşa-zâde Atâyî, Nizâmî-i Karamânî, Şemsî-i Defterdâr, Sa'dî, Melihî, Cem Sultan, Ahmed Paşa ve Hafî gibi önemli şairlerin şiirleriyle bağlantılı görünen âşıkâne türde kaleme aldığı nazire gazelleri ise Esîrî'nin bu şairlerin etkisinde olduğunu düşündürür.

Öyle ki *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'den alıntılanan yukarıdaki ve benzeri beyitler kimi sayfaları kayıp ve benzerlerine yer verilen *Hüsâm-nâme* nüshasından çıkmış gibidir. Diğer gazeller divan şiirinin ortak konularını, benzetme ve istiarelerini terennüm etse de bunlarda da kimi zaman dinî-tasavvufî ve hikemî düşüncelere yer verilen beyitlerin bulunduğu görülür.

S o n u ç

Sonuç itibarıyla şimdiye kadar öne sürülen veriler neticesinde gerek Esîrî'nin yaşadığı dönem ile mecmuanın tamamlandığı yılın uygunluğu gerek *Hüsâm-nâme* ve *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'de kayıtlı yaşlılık vurgusu yapılan beyitlerin varlığı gerekse şiirlerin içerik ve üslubu *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'deki Esîrî mahlasıyla yazılmış şiirlerin Esîrî-i Bursevî'ye değil *Hüsâm-nâme* şairine ait olabileceğini gösterir.

⁶¹ Bu şiirlerden bazıları tevhid ve münâcât nazım türüyle yazılmıştır. Ancak kimileri gazel nazım şekliyle yazılmasına rağmen gazellerin bilinen konusunu işlemez ve muhataba dinî içerikli çeşitli nasihatler yöneltir. İlgili şiirler için bkz. Ozan Kolbaş, *a.g.t.*, 394-395, 398-401, 427, 437, 440-442, 447-449, 455-458, 461, 470-471, 601, 605-606; B. 240-247, 299-309, 328-335, 734-742, 881-891, 933-942, 957-964, 1034-1061, 1167-1175, 1196-1208, 1251-1261, 1391-1401, 3386-3400, 3455-3465.

⁶² Köprülüzade Mehmet Fuat, "Habîbî", *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, 8/5, İstanbul 1932, 96-97.

Esîrî'nin *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'de yer alan bir gazeli Nazmî-i Edirnevî'nin (ö. 993/1585?) ve Pervâne Beg'in mecmualarında da kayıtlıdır.⁶³ Bu durum büyük bir ihtimalle *Hüsâm-nâme* şairine ait çeşitli şiirlerin kendinden sonraki dönemlerde tertip edilmiş mecmualara girdiğini de ortaya koyar. Nazmî'nin yer verdiği Esîrî mahlasıyla yazılmış bir diğer gazel ile Pervâne Beg'in kaydettiği diğer altı gazel *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'de yoktur ve *Hüsâm-nâme* şairine ait olabileceği gibi Esîrî-i Bursevî'ye yahut aynı mahlası kullanan başka bir şaire de ait olabilir. Nitekim *Pervâne Beg Mecmuası*'nda yer alan;

Kâmetüñ cānā gönüilde dikdi bir sero-i revān

*Akdı ol sero ayağına āb-ı giryānum revān*⁶⁴

matlı gazel, Bâkî'nin danışmend olduğu dönemde tertip edilen mecmuanın derleyicisi tarafından Esîrî-i Bursevî'ye ait gösterilmiştir.⁶⁵ Diğer mecmualardaki Esîrî mahlasıyla yazılmış şiirlerin aynı mahlası kullanan hangi şaire ait olduğunun tespiti, belirleyici bir ibare yahut bu mahlasla yazılmış şiirleri ihtiva eden ve şairinin kimliğini açık eden bir divan yahut divançe bulunmadığı sürece mümkün değildir. *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'deki bu şiirlerin büyük bir ihtimalle güncel bilgilerimize göre *Hüsâm-nâme*'den başka herhangi bir eserinin günümüze ulaşmadığını bildiğimiz Esîrî'ye ait olabileceğinin tespit edilmesi Esîrî'nin özellikle gazel sahasındaki meçhul edebî kimliğini bir nebze olsun ortaya çıkarması açısından önemlidir.

⁶³ Yasemin Ertek-Morkoç, *a.g.t.*, 1029-1030; G. 1195; Kamil Ali Gıynaş, *Pervâne Bey Mecmuası, Pervâne b. Abdullah, Topkapı Sarayı Bağdat 406*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2017, 1650; G. 4509; M. Fatih Köksal, *Edirneli Nazmî, Mecma' u'n-Nezâ'ir (İnceleme - Metin)*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2017, 904; G. 2682. Köksal, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'ne yazdığı "Esîrî" maddesinde "Arz olaldan berü bu sünbül-i 'anber-şikenüñ / Şıdı qâdrin qomadı nâfe-i misk-i Hōten'üñ" matlı *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'de, Nazmî-i Edirnevî'nin *Mecma' u'n-Nezâ'ir*'inde ve *Pervâne Beg Mecmuası*'nda ortak olarak yer alan gazeli Esîrî-i Bursevî'ye atfetmişse de bu gazel de *Hüsâm-nâme* şairi Esîrî'ye ait olmalıdır. Köksal, ilk olarak *Mecma' u'n-Nezâ'ir* üzerine hazırladığı doktora tezinde bu mecmuada iki adet Esîrî mahlasıyla yazılmış şiir olduğunu tespit ederek, bu şiirlerin Esîrî-i Bursevî'ye ait olduğunu belirtmiş ve şairin biyografisine yer vermiştir. Bkz. M. Fatih Köksal, *Edirneli Nazmî – Mecma' u'n-Nezâ'ir (İnceleme-Tenkitledir Metin)*, [Yayımlanmış] Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Ocak 2001, 169; 194.

⁶⁴ Kamil Ali Gıynaş, *a.g.e.*, 1980; G. 5425:1

⁶⁵ *Şiir Mecmuası*, vr. 4a.

KAYNAKÇA

- ÂŞIK ÇELEBİ, *Meşâ'irü's-Şu'arâ (İnceleme - Metin)*, haz. Filiz Kılıç, 3 c., İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2010.
- BİLGE, Fahri, *Munzum Bir Eser ve Şa'ir Esîrî*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, No: 06 Mil Yz FB 574.
- BİRNBBAUM, Eleazar, "Esîrî's [Tercüme-i] Muhammedîye: a rare manuscript", *Türk Dilleri Araştırmaları, Festschrift in Honor of András J. E. Bodrogligeti Armağanı*, ed. Kurtuluş Öztöpcü, 17. c., İstanbul 2007, 103-112.
- BURSALI MEHMED TAHİR, *Osmanlı Müellifleri*, haz. M. A. Yekta Saraç, 3 c., Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2019.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, "Bâkî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1992, IV, 537-540.
- DİLÇİN, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 9. Baskı, Ankara 2008.
- ERGUN, Sadeddin Nüzhet, *Türk Şairleri*, İstanbul 1936-1945.
- ERTEK-MORKOÇ, Yasemin, *Eğridirli Hacı Kemal'in Câmiü'n-Nezâir'i (Metin ve Mecmua Geleneği Üzerine Bir İnceleme)*, [Yayımlanmamış] Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2003.
- "Esîrî", *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, 3. c., Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2003, 438.
- ĤÂCİ KEMÂL, *Kitâbu Câmi'ü'n-Nezâ'ir*, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, No: 5782; Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Prof. Dr. Halil İnalçık Kütüphanesi, İsmail Saib I Koleksiyonu, No: 804-805.
- GELİBOLULU MUSTAFA ÂLÎ, *Künhü'l-Ahbâr – Dördüncü Rûkn: Osmanlı Tarihi C. I. Tıpkıbasım*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2009.
- GIYNAŞ, Kamil Ali, *Pervâne Bey Mecmuası, Pervâne b. Abdullah, Topkapı Sarayı Bağdat 406*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2017.
- GÖK, İlhan, *Atatürk Kitaplığı M.C. O. 71 Numaralı 909-944/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)*, [Yayımlanmamış] Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2014.

- KILIÇARSLAN, Orhan, *Eğridirli Hacı Kemâl - Câmî 'ü'n-Nezâ'ir Eksik Şiirler Bâyezâd Nüshası No: 5782 (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, Grafiker Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2022.
- KINALI-ZÂDE HASAN ÇELEBİ, *Tezkiretü's-Şuarâ*, haz. İbrahim Kutluk, 2 c., Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2014.
- KOLBAŞ, Ozan, "Esîrî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2020. (<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/esiri-esiri> [Erişim Tarihi: 31.08.2022]).
- KOLBAŞ, Ozan, *Esîrî'nin Hüsâm-nâme Adlı Manzum Hac Seyahat-nâmesi (İnceleme - Metin Tenkidi - Nesre Çeviri - Açıklamalar - Sözlük - Özel Adlar Dizini)*, [Yayımlanmamış] Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2021.
- KÖKSAL, M. Fatih, *Edirneli Nazmî - Mecma'ü'n-Nezâ'ir (İnceleme-Tenkitletli Metin)*, [Yayımlanmış] Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Ocak 2001.
- KÖKSAL, M. Fatih, *Edirneli Nazmî, Mecma'u'n-Nezâ'ir (İnceleme - Metin)*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2017.
- KÖKSAL, M. Fatih, *Esîrî*, *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, 3. c., Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2003, 438-439.
- KÖKSAL, Mehmet Fatih, "Esîrî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2013. (<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/esiri>, [Erişim Tarihi: 31.08.2022]).
- KÖPRÜLÜZADE MEHMET FUAT, "Habîbî", *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, 8. c., 5. sy., İstanbul 1932, 86-133.
- KUTLAR, Fatma Sabiha, *Klâsik Dönem Metinlerinde Değerli Taşlar ve Risâle-i Cevâhir-nâme*, Öncü Kitap, 1. Baskı, Ankara 2005.
- MEHMED SÜREYYA, *Sicill-i Osmanî*, haz. Nuri Akbayar, Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali Kahraman, 6 c., Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.
- MERÇİL, Erdoğan "Ârız [Tarih]", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1991, III, 359.
- ÖZTÜRK, Uğur, *Mecmû'a-ı Eş'âr (Muallim Cevdet K. 479) (İnceleme-Tenkitletli Metin)*, [Yayımlanmamış] Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2013.

- REDHOUSE, Sir James W[illiam], *A Turkish and English Lexicon*, Çağrı Yayınları, 5. Edition, İstanbul 2015.
- SESLİKAYA, Ali, *Yavuz Sultan Selim'in Sefer Menzilhâmeleri (Çaldıran, Kemah, Dulkadiroğlu ve Mısır Seferi Menzilhâmeleri) ve Haydar Çelebi Ruznâmesi: Transkripsiyon ve Değerlendirme*, [Yayımlanmamış] Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat 2014.
- STEINGASS, F[rançis], *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Routledge & Kegan Paul Limited, 5. Impression, London 1963.
- ŞAFAK, Yakup, *Sürürî'nin Bahrî'l-Ma'ârif'i ve Enîsü'l-Uşşâk ile Mukayesesi*, [Yayımlanmamış] Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1992.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ, *Ķâmûsu'l-a'lâm*, 6 c., Mihrân Matba'ası, İstanbul 1306-1316 [1889-1898].
- ŞEYH İMÂM EL-BARDAĶÎ, *Câmi'ü'l-Fürs* [Introduction and Textual Edition; Index and Facsimile], by Hatice Şahin. 2 c., Sources of Oriental Languages and Literatures 75-76, Harvard University, Cambridge, Massachusetts 2006.
- Şiir Mecmuası*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, MC Yz K 0479.
- ŞU'ÛRÎ HASAN EFENDİ, *Lisânu'l-Acem - Ferheng-i Şu'ûrî*, 2. cilt, haz. Ozan Yılmaz, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2019.
- TANSEL, Selâhattin, *Yavuz Sultan Selim*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2016.
- TARLAN, Ali Nihad, *Ahmed Paşa Divanı*, Millî Eğitim Basımevi, 1. Baskı, İstanbul 1966.
- UNAT, Faik Reşat, *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 5. Baskı, Ankara 1984.
- YILMAZ, Mehmet, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, Kesit Yayınları, İstanbul 2013.

“POEMS WITH ESİRİ PSEUDONYM IN CÂMÎ‘Û‘N-NEZÂ‘İR”

Abstract

Esîrî is a divan poet who was born in the middle of the fifteenth century and is thought to have died in the first quarter of the sixteenth century. Towards the end of the reign of Bayezid II, he went on a pilgrimage and wrote a mathnawi called Hüsâm-nâme, in which he described his pilgrimage. Esîrî does not have any other work that has survived to the present day. He lost his Dîvân and two of his other work, (which he did not specify in which genre he wrote), during this journey. Poems with the pseudonym Esîrî were first shown to belong to Hüsâm-nâme poet by Sadeddin Nüzhet Ergun without any evidence in the poetry journal Câmî‘û‘n-Nezâ‘ir, which was edited by Hâcî Kemâl from Eğridir. These poems were attributed to Esîrî-i Bursevî, who used the same pseudonym in later studies. However, the emergence of Hüsâm-nâme and the information it provided us about his literary personality clearly indicates that these poems should belong to Esîrî. This determination is important in terms of revealing the literary identity of Esîrî in the field of ghazal. It is difficult to determine which poets used the same pseudonym in the poems as Esîrî pseudonym in other magazines compiled after the arrangement of Câmî‘û‘n-Nezâ‘ir. Based on these poems in Câmî‘û‘n-Nezâ‘ir, it is understood that Esîrî was a nazire poet who had problems in terms of poetry technique but successfully wrote the stereotyped subjects of classical Turkish literature. In addition to the ghazels he wrote in the amorous genre, he also wrote poems dealing with hikemî and religious-mystical subjects. In this article, scientific data have been revealed that these poems with Esîrî pseudonym most probably belong to Hüsâm-nâme poet.

Keywords

Esîrî, Hüsâm-nâme, Câmî‘û‘n-Nezâ‘ir, Mecmua, Ghazel.